

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ КОНСТИТУЦІЇ ЦАРСТВА ПОЛЬСЬКОГО

В. Н. Патлачук

кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права Національного університету державної фіскальної служби України

Актуальність теми дослідження пов'язана з двома причинами. По-перше, у сьогоденній Україні відбуваються складні трансформаційні процеси, пов'язані з приходом до влади нової команди. Такий перебіг подій призвів до необхідності внесення змін до Конституції України. При цьому спроби таких перетворень відбувалися раніше, і кожен з українських президентів, починаючи з 1996 р., намагався внести зміни до Основного Закону. Достатньо яскравим прикладом є діяльність Конституційної Асамблеї, створеної 2012 р., яка підготувала значну кількість змін до Основного Закону. Враховуючи складнощі цього процесу, доцільно звернутися до досвіду інших країн, де відбувалися подібні процеси трансформації, що супроводжувались внесенням змін до Основних Законів держав.

По-друге, інтерес до польського конституціоналізму є не випадковим через збіг багатьох етапів

державно-правового розвитку двох країн. Це етап, коли Україна та Польща входили до складу Російської імперії, період радянського панування та вихід двох держав з-під влади комуністів. Важливе місце в польській історії держави та права посідає Конституція Царства Польського 1815 р., яку нав'язали росіяни з метою правового закріплення російського панування. Цей документ був скасований після польського повстання 1830 р. При дослідженні Конституції Царства Польського використано методичку кількісних показників, що дало змогу перейти від описових до кількісних методів оцінки нормативно-правових актів.

Аналіз публікацій показує, що питання, пов'язані з Конституцією Царства Польського 1815 р., розглядали: Ш. Ашкіназі, Л. Лихачова, Е. Луфферчик, Л. Мельникова, В. Орлик тощо та польські дослідники: Юлій Бахрах, Адам Віломський, Лех Мажевський тощо. Особ-

ливий інтерес викликають праці дореволюційних дослідників: проф. Ш. Ашкіназі «Царство Польське 1815-1830 рр.», в якій розглянуто конституційний процес у Польщі та проведено його періодизацію, та Ю. Подвінського, в якій проаналізовано зміст Конституції, її статей, завдань, повноважень різних органів влади. При розгляді літератури доцільно вказати на праці російських авторів, які доводили «братське, дружнє, лояльне» ставлення імперської влади до Польщі. Прикладом такого дослідження є дисертація А. Ващенко, у якій автор викладає псевдонакові погляди стосовно мирного розвитку, взаємоповаги російських і польських влад, зазначає позитивну роль Російської держави, яка прийшла на допомогу полякам, «рятуючи» їх від національної та фізичної загибелі. Він також доводить необхідність створення багатонаціональної держави Росії і ту обставину, що приєднання Польщі позитивно

вплинуло на її розвиток. Виходячи з цього, виникла потреба довести сфальшований характер цих ідеологічних постулатів і показати негативні наслідки російської окупації та порушення росіянами положень Конституції Царства Польського 1815 р. Повної картини процесу підготовки прийняття основних положень і змісту Конституції Царства Польського 1815 р. створено не було, тому це питання потребує подальшого дослідження.

Метою роботи є дослідження основних положень та кількісних показників Конституції Царства Польського 1815 р.

Викладення матеріалів дослідження необхідно розпочати з розгляду чинників, які вплинули на процес підготовки і прийняття Конституції Царства Польського 1815 р. (далі – Конституція 1815 р.). До них належить та обставина, що в 1772-1795 рр. територія Польщі зазнала три поділи між Пруссією, Росією та Австрією. У 1807 р. з польських земель, які входили до складу Пруссії, було створено Герцогство Варшавське, яке фактично перебувало у васальній залежності від Наполеона Бонапарта. Після поразки Франції у травні 1815 р. на Віденському конгресі було прийнято рішення, згідно з яким Герцогство Варшавське змінило свою назву на «Царство Польське» і ввійшло до складу Російської імперії. З метою закріплення імперської влади, Олександр I видав наказ щодо розробки Конституції Царства Польського, яка була затверджена 15 березня 1818 р. на засіданні польського Сейму у Варшаві. Цікавим є той факт, що Олександр I на цьому засіданні був одягнутий в польський мундир з орденом «Білого орла», що мало бути доказом шанобливого ставлення до польського народу. Як указує Л. Арутюнян, текст Конституції був підготовлений під керівництвом князя Адама Чарторийського за участю статсько-

го радника В. Вельямінова-Зернова (1784-1831 рр.). Цей юрист увійшов в історію юриспруденції як автор монографії «Опыт начертания Российского частного права» у двох томах (1815 р.), у якій розглянув проблеми, пов'язані з цією галуззю, а також вивчав питання юридичної техніки. Як зазначає О. Любезніков, у той історичний період в Російській імперії діяла Комісія складання законів під керівництвом О. Оленина, яка розглядала текст Конституції 1815 р., в яку вносилися поправки, що їх запропонував В. Вельямінов-Зернов [1].

Причини підготовки Конституції 1815 р. необхідно розділити на три групи: 1) реалізація республіканських ідей Олександра I; 2) закріплення російської окупації; 3) встановлення у Польщі основ суспільного ладу, органів державної влади та судової системи. На думку О. Зінченка, багато положень Конституції 1815 р. було запозичено із змісту конституції 1791 р. стосовно наявності в парламенті двох палат, виконавчої влади з п'ятьма комісіями, незалежності судової влади та охорони прав і свобод [2].

Стосовно першої причини необхідно вказати, що Олександр I намагався проводити в Росії ліберальні реформи, для реалізації яких було створено Негласний комітет, куди ввійшли граф П. Строганов, князь В. Кочубей, князь А. Чарторийський і видатний військовий діяч М. Новосільцев. Як указує К. Чернов, завданням цього комітету було реформування державної влади імперії і підготування правової основи прийняття «Государственной Уставной Грамоты», в якій мали закріпити деякі демократичні ідеї, республіканський устрій та скасувати кріпосне право [3]. Реалізувати такі ідеї в умовах феодального ладу консервативної верхівки дворянства навіть імператору було не під силу через значний опір з боку правлячої верхівки,

вищих представників дворянства, кріпосників та військової еліти. Закріплення російської окупації незалежної держави вимагало надання її населенню деяких демократичних свобод з метою запобігання народним заворушенням. Розвиток державотворення Польщі відзначався демократичними традиціями, наявністю у шляхти виключних прав на управління державою й обирання правителя – короля Речі Посполитої. Завданням Конституції було встановлення державного устрою, системи вищих регіональних органів влади, закріплення прав Сейму і сеймиків, судової системи та організації військової, поліції. Водночас російська влада мала враховувати наявність системи управління, що залишилась від часів французької окупації та існування Великого Герцогства Варшавського, яку необхідно було адаптувати до російських реалій. Отже, Л. Арутюнян відзначає, що Конституція Царства Польського була більш ліберальною, ніж Конституція Герцогства Варшавського, і найбільш ліберальною з конституцій тогочасної Європи. Як зазначає вчений, у Центральній Європі Польща була єдиною державою, що мала парламент, який обирали прямими виборами всі суспільні класи за незначною участю селян, однак органи влади формувалися, як правило, з поляків і католицька релігія перебувала під захистом уряду [4, с. 11]. Інтерес викликає та обставина, що одночасно з Польщею конституційний устрій був запроваджений у Фінляндії і деякі конституційні положення діяли на території Бессарабії.

Правовою основою підготовки Конституції став Маніфест Олександра I від 9 травня 1815 р., який обґрунтовував приєднання до Росії Герцогства Варшавського. В одному з пунктів цього документа вказувалося на те, що Російська імперія встановлює в Польщі порядок,

заснований на вірі, благополуччі, справедливості та захисті прав населення. На додаток до цього Маніфест зазначав про необхідність збереження громадського порядку, недопущення насильства та беззаконня. У змісті документа містились брехливі твердження стосовно того, що приєднання Польщі було необхідно для захисту кордонів Російській імперії. Треба зазначити, що таку формулу будуть завжди використовувати російські політики періоду Російської імперії, Радянського Союзу та Російської Федерації з метою обґрунтування своєї імперіалістичної політики. Наприклад, у заяві Радянського уряду від 17 вересня 1939 р. вказувалось, що Червона армія вступає на територію Західної України, яка була частиною Польщі, з метою захисту цивільного населення та зміцнення охорони кордонів СРСР. Як зазначає Л. Лихачова, прийняття польської Конституції було практичною реалізацією ліберальних планів імператора, які планувалось поступово поширити на всю територію Російської імперії [5, с. 334].

Текст Конституції складався із 7 розд. (титулів), 165 статей, які налічують 27 429 зн., при цьому розд. III поділявся на 5 глав, а розд. IV – на 6.

Тобто структура Основного Закону відзначалась складною і непропорційною побудовою. При виконанні цього дослідження застосовувалась методика, що її запропонували О. Копиленко та Б. Кіндюк [6]. До системи цих показників входить: загальна кількість знаків нормативно-правового акта – Σx_i ; кількість статей – N; кількість знаків у розділі/главі, виражена в абсолютних і відносних величинах; ексцентриситет – різниця між максимальною та мінімальною кількістю знаків (рис. 1).

Розділ I «Державні відносини в Царстві Польському» присвячувався комплексу питань вищих органів державної влади, повноваженням російського імперато-

ра, зовнішнім відносинам, а також статусу російських військ у Польщі та польських військ у Росії. Згідно з п. 1, Царство Польське завжди приєднувалось до Російської імперії, завданням Конституції було закріпити цей факт на практиці. При цьому, як указувалось у п. 3, корона Царства Польського переходила, згідно з російським порядком престолоспадкування, тільки на представників імператорського дому. Російський імператор мав право, згідно з п. 5, призначати та відкликати намісника, яким міг бути Великий князь Російської імперії, місцевий житель чи особа, якій цар надасть громадянство. Правовою основою такого призначення був імператорський Указ, у якому чітко визначався обсяг повноважень намісника. Згідно з п. 8, Царство Польське не мало права здійснювати власний зовнішньополітичний курс, а тільки додержуватись політики, яку проводила російська влада. При цьому імператор мав право визначати участь Царства Польського у війнах, у яких учасницею була Росія, і в мирних або торгових договорах. Розд. II «Загальні гарантії» присвячувався питанням: статусу католицької церкви, охорони прав і свобод, порядку призначення на державні та військові посади, структури польського парламенту, який складався із Сейму та Сенату. Як наголошується в пп. 11-15, католицька церква отримує захист уряду, її майно є невідчуженим, а єпископи мають право входити до Сенату. При цьому відмічається, що інші віросповідання користуються однаковими громадянськими і політичними правами, їхнє майно також не відчужене, а їхні конфесії отримують субсидію від держави. До змісту цього розділу ввійшов п. 16, який гарантував свободу друку, забороняв арешт без виконання процесуального порядку, з обов'язковим зазначенням при-

чин затримування, а також установлювалась норма, що будь-яка особа, взята під варту, протягом трьох днів мусить бути доставлена до суду з метою допиту чи розгляду справи. Одночасно з цим п. 22 передбачав можливість взяття на поруки, тобто в разі наявності такої особи затримуваний підлягав негайному звільненню. Як указувалось у п. 28, усі державні справи, судові, військові розпорядження та рішення мають викладатися польською мовою, а на державні посади призначаються лише представники польської національності. У тексті Конституції містилось положення п. 29, згідно з яким посади голів суду, воєводських комісій, апеляційних палат, членів воєводських рад, депутатів Сейму, сенаторів можуть призначатися лише з поміщиків.

Розділ III «Про уряд» присвячувався повноваженням російського імператора, який мав право розпоряджатися доходами згідно із складеним бюджетом, затверджувати його своїм підписом (п. 39), командувати збройними силами, призначати командуючих і офіцерів (п. 38), проголошувати війни і укладати договори (п. 40). На царя покладался обов'язок назначати сенаторів, міністрів, членів Державної Ради, голів воєводських комісій, голів і суддів різних судових установ (п. 41).

Цікава та обставина, що імперська влада надавала собі виключні повноваження у сфері релігійного життя, оскільки п. 42 давав право царю призначати архієпископів і єпископів різних віросповідань, прелатів і каноніків. Конституція 1815 р. не вводила основної державної релігії та гарантувала захист держави представникам усіх християнських конфесій. Російська влада могла втручатися майже в усі сфери суспільного життя Польщі, бо їй належало право надання дворянства. У Конституції 1815 р. значна увага приділялась пра-

вам намісника і Державної Ради, яких призначав імператор (п. 63), а в разі його відсутності вони керували від його імені всіма справами Царства Польського. До повноважень Державної Ради належало: обговорення та підготовка проєктів законів, рішень про надання суду урядових чиновників, контрольні функції, виявлення зловживань різних органів державної влади. Виконавча влада, згідно з п. 76, складалась з 5 комісій, які виконували функції міністерств: 1. Комісія віросповідання і народної освіти. 2. Комісія юстиції, обрана з членів Верховного Суду. 3. Комісія внутрішніх справ і поліції. 4. Комісія військова. 5. Комісія фінансів та казначейства.

З метою встановлення ефективної взаємодії між царем та комісією встановлювалась посада статс-секретаря, який постійно був при імператорі (ст. 77). Завдання цього посадовця – подання імператорові справ, які готували намісники, та відправка намісникам імператорських указів.

Також у цей розділ увійшли питання, пов'язані з діяльністю виконавчої влади в регіонах, які, згідно з польською традицією, поділялися на воєводства та ґміни. Як указується в п. 83, у кожному воєводстві створюється воєводська комісія, що складається з президента і комісарів для виконання розпоряджень урядових комісій, у містах засновуються посади чільників міського управління (п. 84), а в ґмінах, тобто районах, виконання розпоряджень уряду покладається на віта.

Розділ 4 регламентував питання законодавчої влади щодо порядку призначення термінів роботи Сейму, Сенату та місцевих органів влади. Згідно з п. 87, Сейм збирався кожні два роки у Варшаві в термін, який зазначав цар, з тривалістю сесії тридцять днів, причому імператор мав право скликання надзвичайного Сейму. На Сейм покладалось завдання з обговорення

проєктів законів, які передавала на його розгляд Державна Рада від імені імператора, без права внесення до них змін, тобто Сейм міг їх тільки прийняти або відхилити. Сьогодні в українському суспільстві тривають дискусії стосовно того, чи має бути в депутатів недоторканність чи ні, що знайшло відображення в постановах Верховної Ради стосовно її скасування. З цієї точки зору інтерес викликає п. 89, який указує, що депутат не може бути взятий під варту, поки Сейм триває, його не може судити кримінальний суд інакше як за згодою палати, членом якої він є. На додаток до цього п. 93 зазначав, що в разі неприйняття Сеймом нового бюджету попередній зберігає силу закону до найближчої сесії. Бюджет втрачає силу закону по закінченні чотирьох років, якщо протягом цього проміжку часу Сейм не буде скликаний. З точки зору сьогодення, становить інтерес публічний характер діяльності польського парламенту, що знайшло відображення в п. 95, у якому вказується, що Сейм та Сенат проводять свої засідання публічно, але в деяких випадках згідно із запропонованою 1/10 частиною від їх числа. Згідно з п. 108, до складу Сенату входять принци імператорської і царської крові, єпископи, воєводи, кастеляни.

Право призначення сенаторів надавалось імператорові, а їхні посади зберігались на довічний термін. На Сенат, згідно з п. 116, покладалось право щодо засудження за злочини по службі: сенаторів, міністрів-начальників департаментів, державних радників. Такі пропозиції мав право вносити імператор, або намісник, або Сейм. Право обрання до Сенату мали, згідно з п. 111, сенатори, воєводи або кастеляни у віці 35 років, які сплачували річний податок розміром 2 000 польських флоринів.

Згідно з п. 118, Сейм складався із 75 депутатів, обраних

сеймиками, тобто збірними шляхти, та 51 депутата, яких обирали ґміни, головував на засіданнях маршал, якого призначав цар з числа сенаторів.

Розділ 5 регламентує питання, пов'язані із судовою владою, яка, відповідно до п. 138, проголошувалась незалежною, а п. 139 розкривав зміст цього положення, яке передбачало право судді висловлювати свою думку при розгляді справ, на що не можуть впливати вища влада, міністри та інші посадові особи. У свою чергу п. 140 передбачав, що цар призначав суддів, які були незмінними та довічно виконували свої функції. Конституція містила положення, за яким суддя не міг бути усунутий з посади без рішення суду, яке мало базуватися на доказах щодо скоєного злочину. Структура органів судової влади Царства Польського може бути подана у вигляді такої схеми (рис. 2).

Судова система складалась з трьох рівнів. Перший рівень утворювали суди першої інстанції, мирові, комерційні та поліцейські суди. Другий рівень був представлений апеляційними палатами, які, згідно з п. 150, розглядали цивільні, кримінальні та комерційні справи. Третій рівень – Вищий суд у Варшаві, який, згідно з п. 151, розглядав усі цивільні, кримінальні, комерційні справи та мав право остаточного рішення, за винятком справ стосовно державних злочинів. Як зазначає Ф. Скарбек, цей суд був аналогом Касаційного суду, який існував у Великому Герцогстві Варшавському та діяв згідно з нормами французького права [7, с. 69]. До складу цієї інстанції входили судді з числа сенаторів, а також судді, яких цар призначав довічно. На додаток до цього в п. 52 вказувалось, що в Царстві Польському діяв Верховний державний суд, який розглядав справи про державні злочини і зло-

чинні діяння, що їх скоїли вищі посадові особи, також до його складу входили члени Сенату. Конституція в п. 143 запровадила дисциплінарний нагляд за процесом формування суддівського корпусу, а за порушення цих положень справа передавалася до вищого суду. Інтерес викликає наявність в Основному Законі п. 144, що регламентував питання функціонування мирових суддів, на які було покладено обов'язок здійснювати примирювальні дії з метою врахування інтересів обох сторін конфлікту. При цьому п. 145 містив положення, за яким судам першої інстанції заборонялося розглядати ті справи, які попередньо не розглядали мирові суди. У випадках, коли розмір позову був менше 500 польських флоринів, справи розглядали поліцейські суди, а коли перевищував цю суму – суди першої інстанції. Питання, пов'язані із суперечками в комерційних справах, грошових та майнових відносинах між підприємствами, розглядали, згідно з п. 148, комерційні суди. На думку Л. В. Мельникової, судова система в Царстві Польському була змішаною, бо виникла в певних історичних умовах і була спрямована на забезпечення незалежного правосуддя та закріплення виключних прав царя на можливість втручання в її діяльність [8, с. 48].

Згідно з п. 153, збройна сила складається з регулярних частин, які мають право на отримання грошей, харчів, фуражу, та міліції, яка могла бути призвана в окремих випадках, а кількість збройних сил визначав імператор у залежності від потреб та прибутків, внесених до бюджету (п. 154).

Російська влада брала про свій майновий стан, тому п. 157 закріплював, що майно та надходження царської влади складаються з майна, яке належить російським імператорам, а також надходжень,

які сплачує населення до російської казни.

Наступним етапом дослідження стали розрахунки кількісних показників Конституції 1815 р., а результати таких розрахунків наведені в табл. 1. Отже, із семи розділів найбільший обсяг актового матеріалу містить розд. IV «Про народне представництво» – 9 153 зн., чи 33,4 %, а найменший – розд. VI «Про раду воєводств» – 438 зн., чи 1,7 %. Питання, пов'язані із судовою владою, складають 8,4 % від загального обсягу Конституції та налічують 2 305 зн.

Дослідження розподілення статей показало, що їх найбільша кількість також припадає на розд. IV – 53, на другому місці розд. III, а найменше їх число припадає на розд. VI. Виходячи з цього, необхідно зазначити, що Конституція 1815 р. характеризується нерівномірністю викладу матеріалу, що свідчить про недоліки юридичної техніки того періоду.

Відразу після прийняття Конституції почались постійні порушення її положень російською владою. У 1820 р. другий Сейм відхилив законопроект щодо скасування діяльності судів присяжних. Незважаючи на таке рішення законодавчих зборів, Олександр I своїм Указом затвердив цей закон, який вступав у суперечність з положеннями Конституції. Іншим прикладом є введення у 1819 р. цензури, яка не регламентувалась положеннями Конституції 1815 р. Новим прикладом її порушень став арешт депутата Сейму Вінцента Немоевського, який критикував імперську владу. Цей політичний діяч проводив антиросійську політику, був обраний від м. Калуш депутатом, після чого результати виборів були скасовані та призначені нові, але В. Немоевський був знову обраний до Сейму, на що імперська влада не була

згодна. Згідно з п. 95 Конституції, гарантувалася публічність проведення засідань Сейму та Сенату, але у 1825 р. імператор видав Указ, згідно з яким ці положення припинили свою дію. Багато порушень Конституції пов'язано з ім'ям Головнокомандуючого польською армією, а пізніше намісника Великого князя – Костянтина Павловича, який постійно втручався у фінансові справи Царства та використовував гроші на свій розсуд. Як відзначає Ю. Подвінський, відомі випадки, коли Великий князь відміняв рішення польських військових судів та виносив рішення на свій розсуд, одночасно з цим міг нанести тілесні ушкодження солдатам, унтер-офіцерам і навіть старшим офіцерам [9, с. 37].

Нові порушення Конституції почались після приходу до влади Миколи I, який після своєї коронації у Варшаві призначив нових сенаторів у супереч з її положенням.

Детальний розгляд політики російської влади в Польщі в цей історичний період здійснив проф. Ш. Ашкіназі, який називав цей етап періодами реакції та кризи, адже російська влада постійно втручалась в усі сфери суспільного життя, а особливо діяльність судів, які перебували під постійним наглядом з її боку [10, с. 101].

Порушення польської Конституції разом із зневажливим ставленням російської влади до поляків, на яке додався національно-визвольний рух, призвели до революції 1830 р. При цьому військові сили Російської імперії за рівнем підготовки, кількістю військ, артилерії, воєнного досвіду значно перевищували сили польських повстанців, що призвело до поразки останніх. У результаті таких подій Конституція Царства Польського Маніфестом від 14 лютого 1832 р. імператора Миколи I була скасована, а замість цього Польщі був наданий «Органічний статут», згідно з яким країна пере-

творювалась на одну з провінцій Російської імперії.

Висновки. За результатами проведеного дослідження необхідно зробити такі висновки. I. Причинами прийняття Конституції 1815 р. стало бажання імператора Олександра I провести республіканський експеримент у Царстві Польському з метою поширення цього досвіду на територію Російської імперії. Такий експеримент не дав позитивних результатів у зв'язку з неможливістю узгодити між собою деспотичну форму правління Російської імперії з конституційним устроєм, який обмежував цю владу.

II. Конституція надавала значні повноваження російському імператорові стосовно призначення сенаторів, укладення міжнародних договорів. Одночасно з цим в її змісті знайшли відображення демократичні положення стосовно прав і свобод виборів, свободи віросповідання, друку.

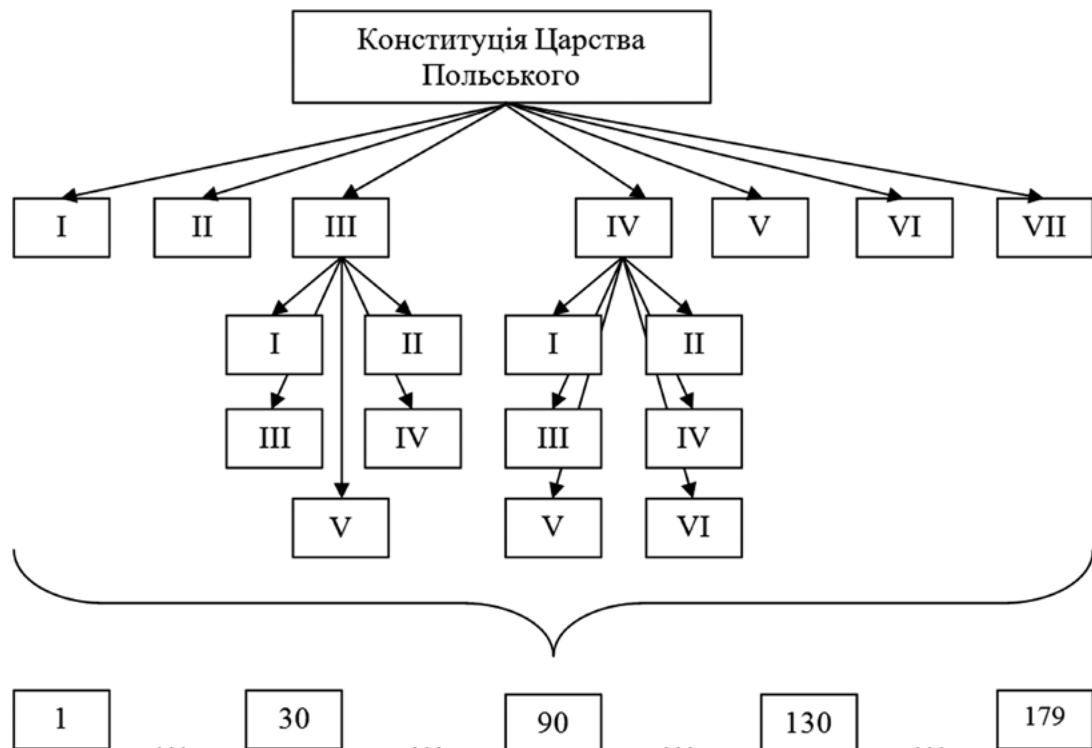
III. Розрахунки кількісних показників показали, що структура Конституції відзначалась значною нерівномірністю розподілення актового матеріалу, мала складну побудову, найбільша кількість знаків припала на розд. IV, у якому регламентувались питання законодавчої влади щодо призначення термінів

роботи Сейму, Сенату та місцевих органів влади.

IV. Російська влада постійно порушувала положення Конституції шляхом відміни суду присяжних, перенесення на свій розсуд засідань Сейму, створення таємної поліції та введення цензури. Така політика разом з підйомом національно-визвольного руху призвела до повстання 1830 р., яке було придушено російськими військами, внаслідок чого Конституція 1815 р. припинила свою дію, замість неї був уведений «Органічний статут», а Польща перетворилась на одну з провінцій Російської імперії. ■

Блок-схема побудови Конституції Царства Польського 1815 р.

Рис. 1.

Блок-схема структури судів Царства Польського за Конституцією 1815 р.

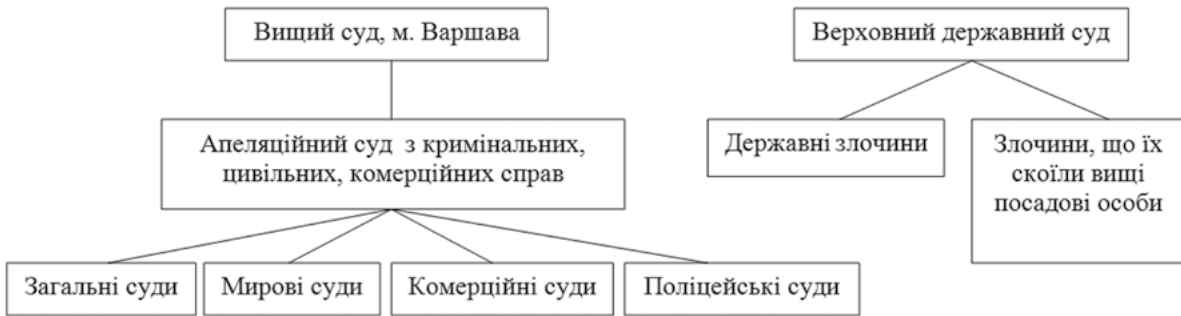

Табл. 1

Розділи		I	II	III	IV	V	VI	VII
Загальна кількість	знаків	1 479	4 258	7 935	9 153	2 305	467	1 684
	статей	10	24	50	53	15	4	9

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Любезников О. А. О переводе на русский язык конституции Царства Польского в 1816 г. Петербургский исторический журнал. 2015. № 4. С. 291-302.
2. Зінченко О. В. Порівняльний аналіз Конституцій Польщі і Франції 1791 р. Вісник національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2016. № 1 (28). С. 163-172.
3. Чернов К. С. Правительственный конституционализм первой четверти XIX в. (на примере «государственной уставной грамоты Российской империи»). Власть, Общество, Армия. 2013. № 5. С. 172-180.
4. Арутюнян Л. В. Александр I и Польша: неудачи реформирования в первой трети XIX века. Социальные аспекты трансформационных процессов: общество и власть и современные пути гуманизации и оптимизации образования. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/92726> (дата звернення: 11.09.2019).
5. Лихачева Л. Б. Принятие Конституции Царства Польского 1815 г. в оценках современников. Вісник Донецького національного університету. Серія Б: Гуманітарні науки. 2014. Вип. 1-2. С. 333-340.
6. Копиленко О. Л., Кіндюк Б. В. Теоретичні засади використання кількісних показників у дослідженнях пам'яток права. Юридична Україна. 2016. № 7-8. С. 4-12.

7. Skarbek F. Konstytucja Królestwa Polskiego porównana z konstytucją Księstwa Warszawskiego Dzieje Polski. Część II. Królestwo Polskie od epoki początku swego do rewolucyi Listopadowej. Gospodarstwo narodowe. Kraków, 2014. № 7. S. 55-69.
8. Мельникова Л. В. «Конституционный эксперимент» в Царстве Польском: воплощение и последствия либерального замысла императора Александра I. Петербургский исторический журнал. 2018. № 1. С. 45-52.
9. Подвинский Ю. Конституція Царства Польського и ея судьба (1815-1830). Москва, 1906.
10. Ашкинази Ш. Царство Польское 1815-1830 гг. Москва, 1911.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ КОНСТИТУЦІЇ ЦАРСТВА ПОЛЬСЬКОГО

В. Н. Патlachuk

У статті розглянуті причини прийняття Конституції Царства Польського 1815 р., до яких належать: правове закріплення російської окупації, республіканські погляди Олександра I та необхідність урахування демократичних польських традицій.

Ключові слова: Царство Польське, Конституція, кількісні показники, Указ, ліберальні реформи, Олександр I.

Стаття надійшла до редакції: 25.09.2019.

BASIC PROVISIONS AND QUANTITATIVE INDICATORS OF THE CONSTITUTION OF THE KINGDOM OF POLAND

V. N. Patlachuk

The article discusses the reasons for the adoption of the Constitution of the Kingdom of Poland in 1815, which include: the legal consolidation of the Russian occupation, the republican views of Alexander I and the need to take into account democratic Polish traditions.

Keywords: the Kingdom of Poland, Constitution, quantitative indicators, Decree, liberal reforms, Alexander I.

Received: 25.09.2019.